

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.327-347>

УДК 711.5

Уреньов Валерій Павлович

*доктор архітектури, професор,
директор Архітектурно-художнього інституту
Одеської державної академії будівництва архітектури,
зав. кафедрою архітектури будівель і споруд*
<https://orcid.org/0000-0001-9767-0729>

Румілець Тетяна Сергіївна

*старший викладач
кафедри містобудування
Архітектурно-художній інститут
Одеська державна академія будівництва і архітектури*
tanya.rumilets@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-9278-249X>

Антоненко Надія Володимирівна

*кандидат архітектури, старший викладач
кафедри інформаційних технологій в архітектурі
Київський національний університет будівництва та архітектури*
antonenkonadiia@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-9047-3669>

ПРАКТИЧНІ КРОКИ ОНОВЛЕННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БУДІВЕЛЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК

Анотація: в статті розглянуто поточний процес впровадження концепції «чотирьох» просторів, яка була розроблена експертами Центру досліджень культурної політики Королівської школи бібліотечних та інформаційних наук при Копенгагенському університеті (2006), в Україні з точки зору архітектурно-планувальної реорганізації будівель публічних бібліотек. Викладено основні результати проєктно-експериментальної роботи, яка включила в себе розробку проєктної документації пілотного проєкту – оновлення приміщень публічної бібліотеки в Одесі – та порівняння проведених етапів роботи із інформацією, яка викладена у посібнику “Чотири простори бібліотек: інноваційна модель діяльності” (2020). Було виявлено, що посібник має ряд недоліків і не дає бібліотекарам достатнього обсягу інформації для можливості реорганізації бібліотечних просторів без залучення архітекторів. Запропоновано план альтернативних заходів, які необхідно опрацювати для забезпечення швидкої трансформації бібліотек. Ефективна методика має базуватися на принципах універсальності просторів та комбінаториці устаткування приміщень, а також

бути гнучкою та бути спроможною масштабуватись як у кількісному, так і якісному сенсі.

Ключові слова: бібліотечний простір; публічна бібліотека; пострадянські міста; пілотний проект; експериментальний проект.

Постановка проблеми. Поштовхом до переосмислення і розвитку бібліотек в європейській спільноті стало видання постанови Європарламенту в жовтні 1998 року - «Роль бібліотек у сучасних суспільствах» [1]. Згідно цього документу бібліотеки були визнані ключовими інституціями, які забезпечують відкритий доступ до інформації та мають вирішальне значення для розбудови демократичного інформаційного суспільства. Сьогодні європейські бібліотеки перетворились на багатофункціональні центральні громадські форуми, діяльність яких охоплює інформаційно-технологічні, просвітницькі, культурно-виховні, комунікативні, рекреаційні соціоформуючі функції [2].

Проте, в Україні через комплексні кризові явища в економіці, соціальному та політичному житті реформації пострадянських бібліотек не відбулось. Так, впродовж 2012 – 2016 рр. співробітниками Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного під керівництвом директорки Г. А. Войцехівської та за участю архітектора Т. С. Румілець було проведено дослідження «Будівлі українських бібліотек» [3]. Значна увага цієї роботи була приділена інвентаризації українських бібліотечних будівель та фіксації базових характеристик їх приміщень, таких як: площа, наявність читальних і виставкових залів, стан інженерних систем та технічний стан будівель. В результаті роботи було виявлено, що стан, у якому перебувають бібліотеки та ступінь їх пристосованості до сучасних світових вимог ведення бібліотечної справи різний. Найбільш комфортними для перебування читачів, з точки зору відповідності внутрішніх просторів сучасним вимогам, виявилися державні, центральні, обласні та університетські бібліотеки. Завдяки своїм великим будівлям, їм вдалося трансформувати та облаштувати свої приміщення таким чином, щоб забезпечити більш-менш повноцінне функціонування. Технічний стан будівель мережевих публічних бібліотек був значно гіршим. Дослідження показало, що, чим меншим було територіальне охоплення бібліотеки та її загальна площа, тим менш ймовірним було проведення робітниками бібліотеки перепланування внутрішніх просторів. Залишаючись морально застарілими та непривабливими для читачів, дорослі та дитячі мережеві публічні бібліотеки масово опинились під реальною загрозою закриття.

Більшість директорів дорослих та дитячих мережеві публічні бібліотек при бажанні оновити внутрішні приміщення стикається з проблемою залучення фінансування [4]. Фінансування бібліотек на поповнення фондів становило у

2018 р. лише 1,7% (46 918,9 тис. грн; із них – 23 537,8 тис. грн на періодику) від усієї суми асигнувань за загальним фондом кошторисів закладів. Найбільше коштів на комплектування виділялось у Миколаївській (3 690,8 тис. грн; з них на передплату – 1 405,7 тис. грн) та Полтавській (3 300,1 тис. грн; з них на передплату – 1 904,4 тис. грн) областях. На модернізацію бібліотечних установ виділяються невеликі асигнування. Так, на ремонти публічних бібліотек було виділено 3% (80 976,5 тис. грн); на придбання основних засобів (технічне оснащення, меблі тощо) – лише 1% (28 252,3 тис. грн) від усієї суми асигнувань за загальним фондом кошторисів закладів.

Середній показник в Україні на утримання однієї публічної бібліотеки у 2018 році становив 174 тис. грн, на одного користувача – 246 грн на рік. Найкраще були профінансовані бібліотеки Дніпропетровської та Донецької областей: у середньому на кожну публічну бібліотеку по 287 та 245 тис. грн відповідно. Обслуговування одного користувача у цих областях відповідно коштувало 293 та 257 грн на рік. Найменше на утримання 1 бібліотеки отримали Тернопільська, Житомирська та Хмельницька області – по 105; 122 та 127 тис. грн відповідно.

Внаслідок дефіциту коштів на розвиток функціонально-просторова організація бібліотечних будівель та предметне середовище їх просторів у більшості випадків залишається незмінним, незважаючи на те, що за 30 років незалежності змінилися і технології бібліотечної роботи з читачами, і методи зберігання фондів, і соціальний запит користувачів. Розвиток бібліотек гальмується попри всі зусилля персоналу бібліотек. Лише поодинокі бібліотеки змогли провести оновлення та перевлаштувати свої публічні простори. Головною умовою отримання ними необхідних коштів був правильно сформульований фінансовий запит, розуміння того, що саме має бути змінено, яким чином і за який кошторис може бути здійснене матеріальне оновлення бібліотечних приміщень.

Між тим, на державному рівні декларується та нормативно закріплюється посилення державної політики у сфері культури. Законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг» (від 3.11.2020 р.) [5] зазначається пріоритетність наступних напрямів, які безпосередньо пов'язані із діяльністю бібліотек: посилення освітнього, інноваційного та комунікаційного потенціалів культури; естетичне виховання громадян, передусім дітей та юнацтва; економічна (фінансова), територіальна (фізична), соціальна та інформаційна доступність якісних культурних послуг для кожного; створення, виробництва, тиражування, розповсюдження, демонстрування, споживання, популяризації, збереження й використання культурних благ.

Задля прискорення процесу трансформації публічних просторів публічних бібліотек, які зможуть повноцінно впроваджувати державну політику в сфері культури на місцях, в умовах обмеженості державного бюджетування виникає необхідність раціонального та ефективного використання наявних ресурсів. Необхідно віднайти той шлях трансформації приміщень бібліотек, який би, з одного боку, максимально сприяв швидкому створенню середовища для розвитку сильної об'єднаної локальної спільноти, що може бути створене шляхом урахування всієї різноманітності інтересів та надання їй відповідних умов для реалізації цих інтересів, а з іншого – оптимальним економічним рішенням, яке може бути реалізоване за державний кошт та за допомоги місцевих жителів-користувачів закладу.

Виходом із цієї ситуації може стати впровадження в практику методики швидкої трансформації дорослих та дитячих публічних бібліотек, яка дозволить (без додаткового щоразового залучення фахових архітекторів та дизайнерів інтер'єру) адаптувати та поліпшити якість бібліотечних просторів, що існують, перетворити їх на сучасні, безпечні, здорові та інклюзивні, наближених до міжнародних бібліотечних стандартів щодо умов роботи, навчання та дозвілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, якими мінімальними архітектурними засобами можна трансформувати існуючі бібліотечні простори та стандартизувати ці зміни, регулярно підіймається науковцями. В останні роки ми можемо спостерігати поживлення цього процесу. Важливими напрямками розробок є рішення ощадних перетворень просторів, надання їм смислової виразності за рахунок використання більш гнучкого підходу до функціонування планування, ефективного використання світла та кольору в інтер'єрах та екстер'єрах, внесення в проєктні рішення меблів, які здатні трансформуватися та використовуватися багатofункціональн,. Серед основних робіт цієї наукової спрямованості можна виділити роботи О. Януша та Т. Румілець, які присвячені організації предметно-просторового середовища читальних залів бібліотечних просторів [6, 7]; дослідження більш вузьких спеціалізованих питань – наприклад, використання засобів освітлення в перевлаштуванні бібліотечних приміщень [8]. Р. Салахов із співавторами розкрив тему дизайну бібліотечних інтер'єрів розглянув широку палітру засобів дизайн-проєктування для перетворення бібліотеки-сховища в мультифункціональне та гнучке за плануванням інформаційно-комунікаційне середовище [9]. Як і при розгляді оновлення громадських будівель іншої типології – шкіл, університетів, театрів, музеїв, спортивних закладів, тощо – піднімається питання створення в бібліотеках інклюзивного середовища, доступного для кожного громадянина [10]. Цінним узагальненням цієї інформації стало методичне видання «Доступне середовище для маломобільних

груп населення», яке вийшло в 2020 р. [11]. Також не менш важливим (в умовах постійного дефіциту бюджетних коштів) є проблема перетворення будинків бібліотек на енергоощадні та енергоефективні (активні) будівлі [12].

Питання застарілості матеріальних фондів бібліотек, а також шляхи виходу з цієї ситуації неодноразово обговорювались і на численних фахових заходах протягом останніх років: відкритому діалозі «Публічні бібліотеки: вплив адміністративно-територіальної реформи на прийняття управлінських рішень», 28 грудня 2020 р.; конференції «ВГО Українська бібліотечна асоціація - Виклики, дії, рішення», 2 грудня 2020 р.; он-лайн форумі «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності», 1 жовтня 2020 р.; циклі навчання у рамках проєкту «Твори культуру: бібліотечні іноваційні послуги», 3-26 червня 2020 р.; онлайнівій конференції «Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19», 19 травня 2020 р.; конференції «Інша бібліотека – вийти за межі» ВГО Українська бібліотечна асоціація, 21-22 листопада 2019 р.; громадському обговоренні проєкту Плану заходів щодо реалізації стратегії розвитку бібліотечної справи до 2025 р., 26 червня 2019 р.; Х Львівському міжнародному бібліотечному форумі, 18-21 вересня 2019 р.; зустрічі робочої групи з розробки нової редакції Закону України «про бібліотеки і бібліотечну справу», 6 листопада 2018 р. [13].

Метою даної публікації є представлення проміжних результатів дослідження щодо розробки методики швидкої трансформації дорослих та дитячих публічних бібліотек; демонстрація ефективності соціально-центричного підходу та впровадження стандартизованих рішень на прикладі роботи із пілотним проєктом ревіталізації пострадянської публічної бібліотеки в м. Одеса; та пропозиція програми подальших дій, спрямованих на широкомасштабне оновлення бібліотечних будівель на теренах всієї країни.

Основна частина. Нещодавно в Україні було зроблено важливий крок направлений на збереження та розвиток бібліотечної мережі в Україні – у 2020 р. ВГО «Українською бібліотечною асоціацією» та Фондацією Дарини Жолдак було розроблене та презентовано методичне видання “Чотири простори бібліотек: інноваційна модель діяльності” [14].

Впровадження ідей, які в ньому викладені, мають на меті перебудову та переналаштування бібліотечної роботи. Демонстрація широкому загалу узагальненого досвіду сучасної роботи бібліотечних просторів на Заході задає напрямок руху у справі подальшої трансформації українських бібліотек.

Українські експерти спробували адаптувати модель організації бібліотечних просторів, яка була розроблена експертами Центру досліджень культурної політики Королівської школи бібліотечних та інформаційних наук при Копенгагенському університеті (Рис.1) в 2016 році та ініціювати її впровадження у простори публічних бібліотек нашої країни. Видання

демонструє підхід та широкі можливості, відкриваючи для української бібліотечної спільноти модель «чотирьох просторів» – спілкування, натхнення, навчання та творчості [15], – які гармонійно поєднуються та доповнюють один одного, при цьому задовольняючи широкий спектр способів суспільної взаємодії та діяльності:

1. «Простір для спілкування». Спирається на потребу людини брати активну участь в соціальному житті. Діяльність, яка тут відбувається, різна: пасивне слухання лекцій, участь в тематичних семінарах і зустрічах, зборів, на яких вирішуються актуальні цивільні і політичні питання, публічні читання, гурткова діяльність, засідання громадських груп і співтовариств. Наявність таких просторів в сучасних бібліотеках дає передумови до зародження загального розуміння, прийняття, співучасті у вирішенні окремих питань, до згуртування громадськості.

2. «Простір для натхнення». Користувач має змогу отримати тут той практичний досвід, завдяки якому може захотіти змінити свою діяльність, зайнятися до якихось хобі, спробувати себе в новій ролі. Це простір надає доступ до різних матеріалів, включаючи літературу, мистецтво, фільми, музику, розваги та ігри, а також включає в себе особисті надихаючі і мотивують зустрічі з цікавими людьми.

3. «Простір для навчання». Місце, де люди будь-якого віку можуть відкривати і досліджувати світ, підвищуючи свої навички і можливості завдяки безперешкодному доступу до знань та інформації. Бібліотека є простором для неформального навчання, а також простором, яке допомагає поглиблювати знання, набуті в навчальних закладах. В останні роки акцент на бібліотеці як навчальному просторі посилюється, що пов'язано з усвідомленням важливості навчання впродовж усього життя, і можливістю це реалізовувати завдяки розвитку цифрових технологій.

4. «Простір для творчості». Спирається на потребу людини створювати нове; сприяє вивченню і впровадженню інновацій. Даний простір організовано таким чином, щоб він стимулював людину щось сконструювати, придумати, переробити. В ньому розширені можливості проведення різних форматів заходів – семінарів, які можуть проходити з елементами майстер-класів, демонстрацією практичних навичок. Тут розташовані і спеціально обладнані місця для різної роботи. Поряд із класичними бібліотечними місцями для читання і прослуховування аудіоматеріалів, перегляду відео, приміщення включають в себе компактні виробничі лабораторії зі спеціальним технологічним обладнанням. У таких просторах також передбачаються місця для зберігання і демонстрації робіт користувачів [16].

Модель чотирьох просторів втілює загальні цінності для публічної бібліотеки як соціального інституту – досвід, розширення можливостей, залучення та інновації. Вона використовується для побудови нових бібліотек та модифікації існуючих не тільки в Данії, але й впливає на міжнародні бібліотечні тенденції проектування.

Не викликає сумнівів, що крок популяризації цього європейського досвіду призведе до позитивних зрушень в бібліотечній системі, проте, слід зазначити, що даний посібник потребує доопрацювання. Концентрація уваги авторів на організаційно-процесуальній сфері призвела до недостатньої проробки питання самої процедури просторових трансформацій та опису конкретних інструментів, завдяки яким уможлиблюється створення якісних бібліотечних просторів.

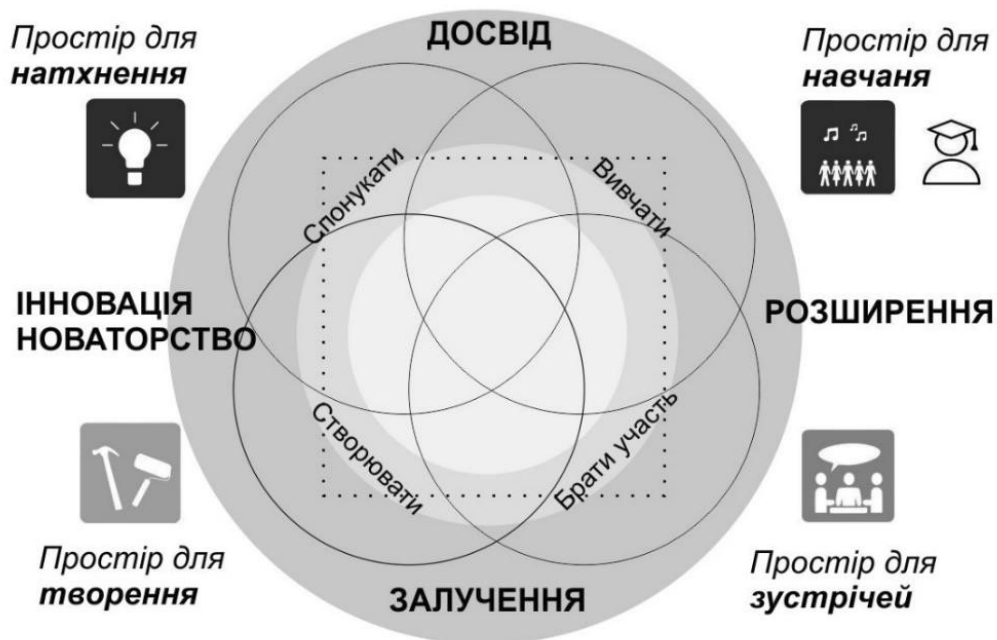

Рис. 1. Модель «чотири простори» бібліотеки

Проектно-дослідницькою групою у складі науковців Т. Румілець, Н. Антоненко та архітектора-дизайнера О. Євсанжії була проведена аналітична робота, яка ставила за мету порівняти методику «чотирьох просторів» описану у першоджерелах, запропоновану методику роботи з просторами, яка була викладена в методичному виданні «Чотири простори бібліотек: інноваційна модель діяльності» та перевірити на практиці можливість практичного використання викладених позицій та впровадження їх у реальність.

Основним питанням було: чи надає даний посібник можливість бібліотекарям працювати із просторами безпосередньо, чи пропонує він

алгоритм негайного поліпшення умов без залучення додатково архітектора-дизайнера та запуску довготривалої процедури тендерного відбору підрядника, розробки та узгодження проєктно-кошторисної документації. Як показала практика, проходження такого шляху сповільнює процеси трансформації просторів, зачасту призводить до прийняття ускладнених та кошторисних проєктних рішень в реалізації.

В якості пілотного експериментального проєкту опрацювання методики трансформації бібліотечного простору за моделлю «чотирьох просторів» було вибрано бібліотеку ім. Трусова за адресою Французький бульвар, 22 в м. Одеса, директорка якої виявила бажання співпрацювати.

Перед початком роботи простори були досліджені не тільки на їх технічний стан, оцінений їх естетичний вигляд, але і виявлено, яка саме діяльність проходить в стінах бібліотеки, хто є її користувачем, як він проводить час, яка траєкторія його переміщення, які заходи тут організовуються, чи знають про бібліотеку пересічні перехожі в районі. Цей передпроектний аналіз допоміг скласти перелік тих функцій, які є, та які є необхідність розширити та активувати.

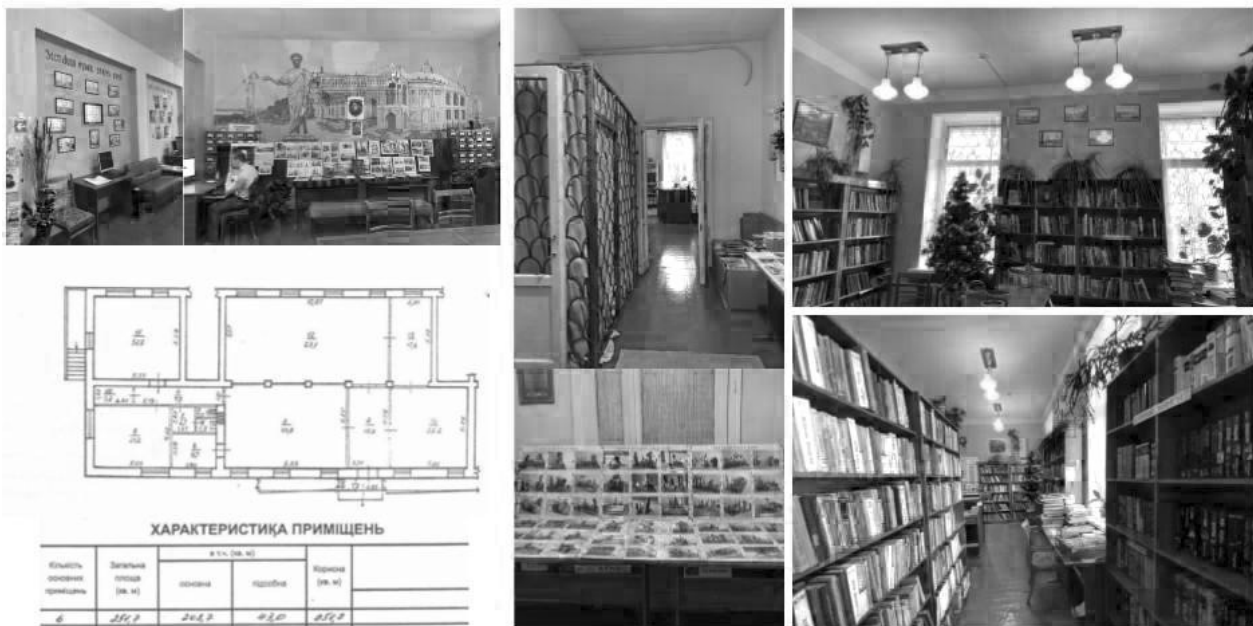

Рис. 2. Поточний стан приміщень бібліотеки ім. Трусова в м. Одеса

Проєктом було передбачено мінімальне втручання в конструктивну систему. Несучі стіни та отвори в них були залишені без змін, за винятком розширення входу задля забезпечення безбар'єрного доступу до бібліотеки. Перетинки були демонтовані лише частково – у критично важливих місцях, а решта відремонтована. Була переглянула система електропристроїв та

електромережі - розширена кількість розеток для задоволення потреби підключення стаціонарних комп'ютерів та смарт-пристроїв, передбачено покриття бібліотеки стабільним сигналом Wi-Fi. Були розроблені нові варіативні режими освітлення приміщень, а майже всі меблі були замінені на такі, що трансформуються – це забезпечило можливість гнучко модифікувати невеликі приміщення під поточні потреби, надало можливість проведення заходів різного формату.

Функціональні зони були повністю переосмислені та розміщені таким чином, щоб: оптимізувати вхідну та транзитні зони, там були розміщені функції обслуговування бібліотеки. Була виділена дитяча зона, влаштований окремий вхід. Робочі зони були орієнтовані у бік вікон, щоб створити візуальний зв'язок між внутрішнім та зовнішнім просторами. Була забезпечена можливість проведення масових заходів – створена мультифункціональна зона, яка трансформувалась під різні формати проведення. Санвузол було перероблено на універсальний – зручним для використання людьми з інвалідністю; було передбачено місце для пеленання немовлят.

Були внесені зміни і в екстер'єр бібліотеки: вхідна група була акцентована; передбачено санацію озеленення, яке росте хаотично; встановлено велопарковку, лави, інші елементи благоустрою. При розробці пілотного проекту були враховані інтереси різних груп населення, у тому числі: різних вікових груп, із обмеженими можливостями, постраждалими внаслідок військових дій в Луганській та Донецькій областях, ветеранів АТО, пільгового контингенту.

В результаті цієї роботи було виявлено, що методичний посібник має важливі упущення, які можуть значно загальмувати реконструкцію бібліотечної системи та організацію обслуговування за європейським зразком, а саме:

1) в посібнику недостатньо уваги приділено розробці універсальних прикладів архітектурно-планувальних рішень для типових будівель дорослих та дитячих мережових публічних бібліотек, які можуть бути запропоновані бібліотекарям для самостійної адаптації своїх приміщень без обов'язкового залучення архітекторів-дизайнерів, тому проектувальники були вимушені самостійно шукати та пропонувати індивідуальні рішення, разом із директором бібліотеки складати детальне технічне завдання для кожного приміщення;

2) оскільки приміщення більшої кількості дорослих та дитячих мережових публічних бібліотек є невеликими, одними із базових характеристик таких бібліотечних просторів є гнучкість та трансформативність; тобто устаткування приміщень такими меблями, які б за потребою дозволяли швидко змінювати функціональне призначення одного й того ж простору, яким чином

можна забезпечити цю трансформативність, приклади таких меблів також не були надані;

3) відсутній акцент на необхідності впровадження принципів універсального дизайну та безбар'єрності бібліотечних просторів; пристосування таких просторів до перебування людей з інвалідністю та одночасного перебування в приміщеннях людей різних вікових категорій; аналіз доступності приміщень для людей з інвалідністю та інших вразливих категорій населення (літніх людей, з маленькими дітьми) було проведено згідно рекомендацій викладених в інших спеціалізованих фахових виданнях;

4) відсутні рекомендації, щодо поліпшення інсоляції приміщень та світловому дизайну окремих просторів; оскільки правильне освітлення впливає як на фізичний стан відвідувача, так і на його психологічний комфорт, то узагальнені рекомендації щодо правильної організації цього проектного напрямку є необхідністю [17].

Пілотний проект допоміг в процесі роботи сформулювати основні принципи, які мають бути покладені в основу будь-якого проекту оновлення/реконструкції публічної бібліотеки та стати фільтром при прийнятті того чи іншого проектного рішення (незалежно від того чи залучений до проєктування архітектор-фахівець чи ні):

1) Бібліотеки – це місця професійного та соціального розвитку. Публічні простори бібліотек мають бути облаштовані та мати таке технічне забезпечення, яке дозволить формувати та об'єднувати представників громади, залучати їх до таких форматів спілкування: як діалог, дискусії, спільні обговорення, презентації власних ідей, спів-творчість, спільна діяльність. З іншого боку, в бібліотеках має бути надана можливість доступу до навчання та просвіти, спрямованої на перекваліфікацію, отримання нових сучасних професійних навичок в умовах сучасного інформаційного суспільства. Великого значення для поселень Луганської та Донецької областей є робота із молоддю, дорослі або дитячої мережевої публічної бібліотек мають приділяти значну увагу для того, щоб в приміщеннях було безпечно, цікаво та корисно перебувати.

2) Бібліотеки мають стати доступними. Оскільки масова культурна просвіта була однією із базових складових радянської системи обслуговування, то практично вся територія міст та містечок охоплена мережею публічних бібліотек. Проте через трансформації міської тканини, які відбувалися протягом останніх 30 років та відсутність системних змін, обмеженість бюджетного фінансування, бібліотечні будівлі отримали випадкове розміщення в структурі сучасних поселень. Територія навколо бібліотек, як правило, не облаштована, відсутня зовнішня інфографіка, яка б сигналізувала місцевим

мешканцям, що в певному місці розташований бібліотечний заклад - місце загального мультифункціонального користування. Невпізнанність простору значно знижує його якість, в разі зменшує кількість постійних користувачів, гальмує загальний розвиток.

3) Бібліотеки - це інклюзивні простори. Залучення людей з інвалідністю до публічного життя є одним із основних завдань побудови громадянського суспільства. Маломобільність, фізична та розумова обмеженість не повинна стати перепорою для особистісного розвитку. В світі є численні приклади, коли люди із певними розумовими та фізичними вадами за сприятливих умов досягали успіху і займали своє місце у соціальному житті. Публічні культурні місця, такі як бібліотеки, можуть стати майданчиками, в межах яких будуть створені місця адаптації інклюзивних людей. Натомість сьогодні, ані шлях до бібліотеки, ані вхідна група, ані планування приміщень не пристосовані до фізичних потреб інклюзивних людей, їх навчання та робота унеможлиблюється. Вони не можуть користуватися фондами, брати участь у публічних заходах або просто проводити час в бібліотеці, знаходячи собі нових друзів. Простори пострадянських будівель потребують переосмислення та перебудови, оскільки при їх проектуванні були враховані потреби виключно здорових людей без особливостей розвитку, здоров'я та віку.

4) Бібліотеки повинні бути безпечними. Необхідність створення здорових просторів гостро проявилася при введенні негайних карантинних заходів через пандемію COVID-19. Виявилось, що більшість бібліотек не здатні швидко адаптувати свої простори до глобальних викликів. Ми спостерігали зниження якості роботи, деякі заклади були паралізовані та закриті, інші задля виживання виконували вимоги інструкції уряду щодо заходів запобігання розповсюдження хвороби умовно. Проте, бібліотека, як публічне місце, має бути в авангарді установ, здатних приймати різні суспільні та природні виклики. Вона не тільки сама має швидко адаптуватися під нові умови, але і навчити своїх користувачів, яким чином можна з мінімальними втратами виходити з різних ситуацій. До того ж саме бібліотеки можуть бути місцем просвіти людей щодо збереження та відновлення здоров'я, задля цього бібліотеки мають прагнути до створення здорових середовищ згідно міжнародних стандартів, ініціювати реконструкції з урахуванням принципів сталого міського розвитку та використання енергоефективних технологій.

5) Бібліотеки мають стати зручними. Часто бібліотеки облаштовані меблями та обладнанням, яке потрапило випадково: у подарунок, старе, нефункціональне, дешеве, неякісне. В поодиноких випадках меблі купують згідно єдиної проектної концепції з урахуванням сучасних міжнародних стандартів зберігання фондів та їх демонстрації, зручних ергономічних меблів

для проведення заходів та відпочинку користувачів. Основною проблемою залишається те, що у бібліотекарів відсутнє комплексне уявлення як підвищити ефективність бібліотек за допомогою просторових змін, що саме є базовими простороформуєчими елементами бібліотечних просторів, а що можна придбати додатково, за наявного попиту, що пропонує сучасний ринок, а також приблизну кошторисну вартість комплектів. В результаті, українські публічні бібліотеки не в змозі реалізувати оновлення роботи бібліотеки за новими моделями - зайві меблі займають додаткові площі, немає місця для облаштування зони відпочинку, дитячого куточку, відсутні зручні місця для роботи, часто трансформувати меблі та приміщення під різні режими роботи - лекції, заняття з дітьми, майстерні - неможливо і бібліотека вимушена відмовлятися від їх проведення.

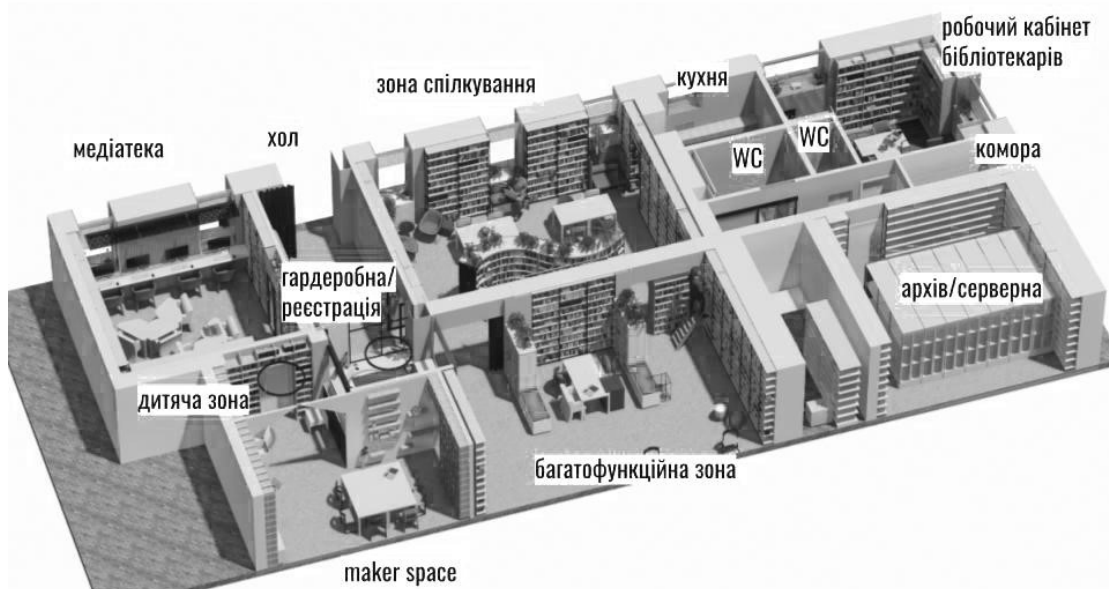

Рис. 3. Проектне рішення нової планувальної організації бібліотеки

Трансформації бібліотечних просторів відбуваються дуже повільно, що пов'язано, з одного боку, з обмеженістю державного фінансування, а з іншого - незнанням бібліотекарами основ просторової організації сучасної бібліотеки. Пересічному бібліотекару, тим більш в невеликому місті чи селищі, край важко, без сторонньої фахової допомоги архітектора-дизайнера, перевлаштувати свої публічні простори таким чином, щоб виконувались ці умови, всередині приміщень було комфортно, безпечно, зручно та приємно перебувати, а самі бібліотеки ставали своєрідними мультифункціональними клубними установами. Оскільки розробка проектних рішень в кожному окремому випадку може загальмувати процеси оновлення, було прийнято рішення розробити

спеціальну методику самостійного перепланування мережових публічних бібліотек, яка в подальшому буде викладена у спеціалізованому посібнику та широко розповсюджена серед українських бібліотечних закладів. Методика допоможе бібліотекарю без залучення архітектора покроково перетворити приміщення своєї дорослої або дитячої мережевої публічної бібліотеки на сучасний мультифункціональний публічний простір, який дійсно стане здоровим та зручним середовищем для навчання, натхнення, читання, творчих пошуків та зустрічей, надасть необхідний мінімум проектного інструментарій, навчить базовим основам проектування інтер'єрів бібліотек, методикам дизайн-мислення.

Рис. 4. Проект вхідної зони та прилеглої території

Завдяки проведенню проектно-експериментальної роботи було розроблено план дій, які допоможуть масштабувати пілотний проект та пришвидшить трансформації бібліотечних просторів:

Крок 1. З'ясувати поточний стан внутрішнього облаштування бібліотек та їх відповідність сучасним міжнародним стандартам International Federation of Library Associations [18]:

1) провести дослідження-аудит поточного стану публічних просторів дитячих та дорослих мережових публічних бібліотек Донецької та Луганської областей з точки зору критеріїв - доступності, зручності, безпеки, можливості реалізації концепції “чотирьох просторів”;

2) Провести онлайн опитування серед українських бібліотекарів, які працюють в дорослих та дитячих мережових публічних бібліотек, в різних

регіонах країни (близько 30 осіб), щоб виявити та зафіксувати основні проблеми, з якими стикаються бібліотекари при спробі оновити свої публічні простори.

3) Провести онлайн опитування користувачів дорослих та дитячих мережових публічних бібліотек, в різних регіонах країни (близько 30 осіб), щоб виявити та зафіксувати основні проблеми, з якими стикаються мешканці при користуванні мережевими публічними бібліотеками, які наближенні до їх домівок та режим цієї взаємодії.

4) виходячи з аналізу ситуації, сформулювати кроки майбутніх трансформацій та визначити архітектурні прийоми, які можуть бути залучені та масово репліковані.

Крок 2. Надати інструкції та розробити методика швидкого перетворення бібліотечних просторів дорослих та дитячих мережових публічних бібліотек у сучасні мультифункціональні публічні місця.

1) розробити методика трансформації публічних просторів дорослих та дитячих мережових публічних бібліотек, що дозволить конструювати бібліотечні простори без залучення професійних архітекторів, та оформити її у вигляді методичного посібника із детальним розглядом в ньому: а) шляхів забезпечення доступності до бібліотеки та можливості організації вхідної та прилеглих територій бібліотек; б) варіантів планувальної реорганізації при впровадженні концепції “чотирьох просторів”; в) варіантів архітектурної організації інклюзивних публічних просторів в рамках міжнародних стандартів; в) лінійки ергономічних бібліотечних меблів, що легко трансформується за потребою, та спеціального обладнання; г) організації безпечного перебування громадян у громадському місці в період активного розповсюдження COVID-19, спираючись на світовий досвід; д) детально розробленого плану “оздоровлення” бібліотечних просторів згідно міжнародним стандартам [19].

2) розробити та провести низку онлайн майстер-класів та публічних освітніх заходів “Оздоровлення просторів твоєї бібліотеки”, направлених на просвіту співробітників дорослих та дитячих мережових публічних бібліотек щодо можливостей та методики трансформацій своїх бібліотечних просторів та перетворення їх на простори якісного життя, комфортні та безпечні, для різних соціальних груп;

3) стимулювати та заохотити бібліотеки до самостійного оновлення своїх публічних просторів за допомогою методики, яка викладена у посібнику.

Крок 3. Забезпечити популяризацію сучасних уявлень про роботу публічних просторів бібліотек

1) провести інформаційну кампанію у ЗМІ щодо принципів проектування публічних просторів дорослих та дитячих мережових публічних

бібліотек у світі та принципів, викладених в методичному посібнику, що розроблено;

2) провести он-лайн дискусію із залученням директорів та співробітників дорослих та дитячих мережевих публічних бібліотек, директорів бібліотек іншого напрямлення, користувачів, фахівців (в їх числі - архітекторів і дизайнерів) та представників органів місцевого самоуправління для обговорення можливостей системного впровадження викладених принципів оновлення публічних бібліотечних просторів із врахуванням крив та прийомів викладених у посібнику.

Крок 4. Створити навчальний онлайн-курс «Оздоровлення» просторів твоєї бібліотеки» задля того, щоб більша кількість бібліотек змогла опанувати знання щодо перетворення своїх бібліотечних просторів у сучасні мультифункціональні інноваційні майданчики. На місцевому рівні - розгортання краудфаундингових програм зі збору коштів на оновлення окремих бібліотек, проведення пропаганди серед населення щодо важливості збереження та підтримки публічних бібліотек як базових соціокультурних осередків взаємодії місцевих спільнот.

Реалізація цього плану дій підвищить інституційну спроможність мережі публічних бібліотек країни, посилить роль культури, стане натхненним прикладом для соціокультурних перетворень на теренах всієї країни. Розроблена методика трансформації бібліотечних просторів, оформлена у вигляді методичного довідника, доступно та покроково представить “дорожню карту” перетворення неефективних пострадянських бібліотечних просторів, що стимулюватиме бібліотекарів до невідкладних заходів щодо оновлення своїх публічних приміщень. Підтвердженням досягнення мети проєкту буде кількість бібліотек, які долучаться до ініціативи такого самостійного перетворення.

Заклади бібліотек мають дуже велике значення для населення, оскільки є джерелом отримання інформації у вільному доступі для будь-якого громадянина та передбачає широку клубну діяльність. Розбудова та оновлення їх мережі допоможе налагодженню міжособистісних стосунків громадян на певній території, створенню сталих громадських груп та об'єднань, сприятиме розбудові громадянського суспільства.

Висновки. Виявлено, що детальна методика, яка надає інструкцію щодо самостійного облаштування публічних просторів дорослих та дитячих мережевих публічних бібліотек, ще не була розроблена та впроваджена у роботу бібліотек. Така методика має бути гнучкою та бути спроможною масштабуватись як у кількісному – бути використана дорослою або дитячою мережевою публічною бібліотекою в будь-якому населеному пункті в Україні, так і якісному сенсі – бути переосмислена, адаптована та доповнена для

використання в бібліотеках іншого спрямування та розміру – спеціалізованих наукових, університетських, центральних міських або обласних, державних. Так само не приділялася і достатня увага розробці спеціальної лінійки меблів та бібліотечного устаткування. Саме тому, це є нагальним важливим завданням для архітекторів.

Визначено, що ефективна методика має базуватися на принципах універсальності просторів та комбінаторики устаткування приміщень. В рамках подальшої дослідницької роботи планується розробка універсальних дизайнерських прийомів облаштування публічних просторів бібліотек для роботи в різних форматах та лінійки спеціалізованих бібліотечних меблів, які можна комбінувати між собою та трансформувати за потреби під час експлуатації. Простота роботи та гнучкість рішень запропонованих моделей-конструкторів дозволить бібліотекарю самостійно створити сучасний, відкритий, інклюзивний публічний простір за короткий час, зі зрозумілим бюджетом та без допомоги архітектора-дизайнера.

Встановлено, що завдяки проекту та створенню методичного посібника бібліотекари матимуть змогу реалізувати свої власні проекти, в них з'явиться покорова «дорожня карта», яка дозволить оцінити, які проблемні місця має їх публічний простір, які прийоми просторової реорганізації можуть бути застосовані, які є варіанти меблювання, яким чином можна оновити внутрішнє оздоблення поверхонь, правильно облаштувати вхідну зону, та скласти приблизний кошторис для реалізації свого проекту. Такий підхід спирається на активізацію внутрішнього ресурсу бібліотеки, розширює компетенції співробітників, спонукає до активних дій як бібліотекарів, так і відвідувачів. Опосередковано це має покращити умови роботи, перспективи розвитку конкретної бібліотеки, робить заклад більш гнучким, здібним до швидкої адаптації та трансформації, у випадку зовнішніх викликів (наприклад, в умовах карантинних обмежень, економічних та політичних загроз).

Список джерел

1. Report on the Green Paper on the role of libraries in the modern world (25 June 1998). *Committee on Culture, Youth, Education and the Media*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A4-1998-0248&language=EN> (дата звернення: 21.02.2021).
2. Koen D., Lesneski T. E. Library Design for the 21st Century – Collaborative Strategies to Ensure Success. *IFLA Publications*. Berlin/Munich: De Gruyter Saur, 2019. Nr. 179. ISBN 978-3-11-061465-7.
3. Будівлі українських бібліотек: матеріали бібліотекознавчого дослідження. *Мінрегіон України, Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека ім. В. Г. Заболотного*. Київ, 2017. 279 стор. ISBN 978-617-081-1

4. *Бібліотечна Україна в цифрах (2017-2018 р.р.). Бібліотекар України., К.: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2018. С. 66. URL: <http://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=9225> (дата звернення: 21.02.2020).*
5. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг. *Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70328 (дата звернення: 21.02.2021)*
6. Януш О. Медіатека – простір для навчання та обміну думками. *Studway. URL: <http://studway.com.ua/mediateka/> (дата звернення: 21.02.2021)*
7. Румілець Т. С. Организация предметно-пространственной среды читальных залов медиатек. *Архітектурній вісник КНУБА. К.: КНУБА, 2016. № 8-9. С. 415 – 422. ISBN 078-617-7185-03-0.*
8. Третяк Ю. В., Рещікова В. Є. Досвід проектування інтер'єрів медіатек за допомогою засобів освітлення. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування. К.: КНУБА, 2018. Вип. 52. С. 390 – 399.*
9. Салахов Р., Салахова Р., Асхадулліна А. Дизайн-проекування бібліотек: від сховища до інформаційно-комунікаційного середовища. *Видання Грамота. Тамбов, 2016. №7 (69). С. 162.*
10. Шулик В. В. Про інклюзивність у теорії і практиці проектування будівель і споруд. *Містобудування та територіальне планування. К.: КНУБА, 2020. Вип. 57. С. 365 – 378. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.365-378>.*
11. Доступне середовище для маломобільних груп населення. URL: <https://mmg.sidaa.org/> (дата звернення: 21.02.2021).
12. Уреньов В. П., Бахтін Д. С. Досвід проектування енергоефективних громадських будівель державної власності в Україні. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування. К.: КНУБА, 2020. Вип. 57. С. 322 – 399. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.322-339>.*
13. Конференції, семінари, тренінги. *Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/konferentsii-seminary-treninhu> (дата звернення: 21.02.2021).*
14. Бояринова О. та ін. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник. К.: ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с. ISBN 978-617-95010-2-9
15. Бояринова О. Данська бібліотечна система як модель майбутнього. К., 2020. 65 с. URL: <https://ula.org.ua/news/4580-danska-bibliotechna-systema-ia-model-maibutnoho> (дата звернення: 21.02.2021).

16. «Четыре пространства», или Новая модель публичной библиотеки *Газета «День»*. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/blog/kultura/chetyre-prostranstva-ili-novaya-model-publichnoy-biblioteki> (дата звернення: 21.02.2021).

17. Антоненко Н., Румілець Т. Проблеми впровадження концепції «чотирьох просторів» в архітектурні рішення мережевих бібліотек. *Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Архітектура історичного Києва» «Історія – Теорія – Практика»*. К.: КНУБА, 2020. С.16 – 17.

18. IFLA. URL: www.ifla.org (дата звернення: 21.02.2021).

19. WELL. Health-Safety Rating. URL: <https://www.wellcertified.com/> (дата звернення: 21.02.2021)

References

1. Report on the Green Paper on the role of libraries in the modern world (25 June 1998). *Committee on Culture, Youth, Education and the Media*. [online] URL: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A4-1998-0248&language=EN> [Date of reference 21.02.2021]. (In English).

2. Koen D., Lesneski T. E. (2019) Library Design for the 21st Century – Collaborative Strategies to Ensure Success. *IFLA Publications, 179*. ISBN 978-3-11-061465-7. (In English).

3. (2017). Buildings of Ukrainian libraries: materials of library research. [Budivli ukrayins'kykh bibliotek: materialy bibliotekoznavchoho doslidzhennya]. *Ministry of Regional Development of Ukraine, State Scientific Architectural and Construction Library named after VG Zabolotny*. ISBN 978-617-081-1. (In Ukrainian).

4. (2018) *Library Ukraine in numbers (2017-2018)*. [Bibliotechna Ukrayina v tsyfrakh (2017-2018 r.r.)]. *Bibliotekar Ukrayiny*. [online] URL: <http://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=9225> [Date of reference 21.02.2021]. (In Ukrainian).

5. (2020) Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine “On Culture” Concerning General Principles of Providing Cultural Services to the Population. [Proekt Zakonu pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro kul'turu» shchodo zahal'nykh zasad nadannya naseleennyu kul'turnykh posluh.] *Verkhovna Rada Ukrayiny. Ofitsiynyy veb-portal*. [online] URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70328 [Date of reference 21.02.2021]. (In Ukrainian).

6. Janusz O. Media library - a space for learning and exchanging ideas. [Yanush O. Mediateka – prostir dlya navchannya ta obminu dumkamy]. *Studway*. [online] URL: <http://studway.com.ua/mediateka/> [Date of reference 21.02.2021]. (In Ukrainian).

7. Rumilets T. S. (2016). Organization of subject-spatial environment of reading rooms of media libraries. [Orhanyzatsyya predmetno-prostranstvennoy sredy

chytal'nykh zalov medyatek] *Arkhitekturniy visnyk KNUBA*, 8-9, 415 – 422. ISBN 078-617-7185-03-0. (In Russian).

8. Tretyak Yu. V., Reschikova V. E. (2018). Experience in designing interiors of media libraries with the help of lighting [Dosvid proektuvannya inter'yeriv mediatek za dopomohoyu zasobiv osvitlennya.] *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya*, 52, 390 – 399. (In Ukrainian).

9. Salakhov R., Salakhova R., Askhadullina A. (2016). Design and design of libraries: from storage to information and communication environment. [Dyzayn-proektuvannya bibliotek: vid skhovyshcha do informatsiyno-komunikatsiynoho seredovishcha]. *Vydannya Hramota*, 7 (69), 162. (In Ukrainian).

10. Shulyk V.V. (2020) On inclusiveness in the theory and practice of designing buildings and structures. [Pro inklyuzyvnist' u teorii i praktytsi proektuvannya budivel' i sporud] *Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya*, 57, 365 – 378. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.365-378>. (In Ukrainian).

11. Accessible environment for low mobility groups. [Доступне середовище для маломобільних груп населення]. [online] URL: <https://mmg.sidaa.org/> [Date of reference 21.02.2021]. (In Ukrainian).

12. Urenev V.P., Bakhtin D.S. (2020) Experience in designing energy efficient public buildings of state ownership in Ukraine. [Dosvid proyektuvannya enerhoefektyvnykh hromads'kykh budivel' derzhavnoyi vlasnosti v Ukrayini.] *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya*, 57, 322 – 399. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.322-339>. (In Ukrainian).

13. Conferences, seminars, trainings. [Konferentsiyi, seminary, treninhy] *Ukrayins'ka bibliotekna asotsiatsiya*. [online] URL: <https://ula.org.ua/konferentsii-seminary-treninhy> [Date of reference 21.02.2021]. (In Ukrainian).

14. Boyarinova O. and others. (2020). Four spaces of the library: a model of activity: a practical guide. [Chotyry prostory biblioteki: model' diyal'nosti: praktychnyy posibnyk]. *Ukrayins'ka bibliotekna asotsiatsiya*. ISBN 978-617-95010-2-9. (In Ukrainian).

15. Boyarinova O. Danish library system as a model of the future. (2020). [Dans'ka bibliotekna systema yak model' maybutn'oho] [online] URL: <https://ula.org.ua/news/4580-danska-bibliotekna-systema-iak-model-maibutnoho> [Date of reference 21.02.2021]. (In Ukrainian).

16. "Four Spaces", or the New Model of the Public Library [«Chetyre prostranstva», ili Novaya model' publichnoy biblioteki] *The Day newspaper*. [online] URL: <https://day.kyiv.ua/ru/blog/kultura/chetyre-prostranstva-ili-novaya-model-publichnoy-biblioteki>. [Date of reference 21.02.2021]. (In Russian).

17. Antonenko N., Rumilets T. (2020) Problems of implementing the concept of "four spaces" in the architectural solutions of net libraries. [Problemy

vprovadzhennya kontseptsiyi «chotyrokh prostoriv» v arkhitekturni rishennya merezhevykh bibliotek]. *Materialy VI mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Arkhitektura istorychnoho Kyyeva» «Istoriya – Teoriya – Praktyka»*, 16 – 17. (In Ukrainian).

18. IFLA. [online] URL: www.ifla.org. [Date of reference 21.02.2021]. (In English).

19. WELL. Health-Safety Rating. [online] URL: <https://www.wellcertified.com>. [Date of reference 21.02.2021]. (In English).

Аннотация

Уренев Виктор Павлович Доктор архитектуры, профессор, директор Архитектурно-художественного института Одесской государственной академии строительства и архитектуры.

Румилец Татьяна Сергеевна Старший преподаватель кафедры градостроительства Архитектурно-художественного института Одесской государственной академии строительства и архитектуры.

Антоненко Надежда Владимировна Кандидат архитектуры, старший преподаватель кафедры информационных технологий в архитектуре Киевского национального университета строительства и архитектуры.

Практические шаги обновления архитектурно-планировочной организации зданий публичных библиотек.

В статье рассмотрен текущий процесс внедрения в Украине концепции «четырёх» пространств, которая была разработана экспертами Центра исследований культурной политики Королевской школы библиотечных и информационных наук при Копенгагенском университете (2006), с точки зрения архитектурно-планировочной реорганизации зданий публичных библиотек. Изложены основные результаты проектно-экспериментальной работы, которая включила в себя разработку проектной документации пилотного проекта – обновление помещений публичной библиотеки в Одессе – и сравнения проведенных этапов работы с информацией, изложенной в пособии "Четыре пространства библиотек: инновационная модель деятельности" (2020). Было обнаружено, что пособие имеет ряд недостатков и не дает библиотекарям достаточного объема информации для возможности реорганизации библиотечных пространств без привлечения архитектора. Предложен план альтернативных мер, которые необходимо проработать для обеспечения быстрой трансформации библиотек. Эффективная методика должна основываться на принципах универсальности пространств и комбинаторике оборудования помещений, а также быть гибкой и в состоянии масштабироваться как в количественном, так и качественном отношении.

Ключевые слова: библиотечное пространство; публичная библиотека; постсоветские города; пилотный проект; экспериментальный проект.

Annotation

Urenev Valery Doctor of Architecture, Professor, Director of the Architectural and Art Institute of Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Rumilets Tanya Senior Lecturer, Department of Urban Planning, Architectural and Art Institute, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Antonenko Nadia Ph.D., Senior Lecturer, Department of Innovative Technologies in Architecture, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Practical steps for renovating the architectural and planning organization of public library buildings.

The article considers the current process of implementing the concept of four spaces in the Ukrainian libraries, which was developed by experts from the Center for Cultural Policy Studies of the Royal School of Library and Information Sciences at the University of Copenhagen (2006) in terms of architectural and planning reorganization of public libraries. The main results of the project-experimental work, which included the development of project documentation for the pilot project of the renovation of the public library in Odesa and a comparison of the stages of work with the information presented in the manual "Four library spaces: innovative model" (2020). The principles on which any project of renovation of library premises should be based were revealed: 1) libraries are places of professional and social development; 2) libraries should become accessible; 3) libraries are inclusive spaces; 4) libraries should be secure; 5) libraries should become convenient. It was found that the manual has a number of shortcomings and does not provide librarians with enough information to reorganize library spaces without the involvement of an architect, namely: 1) the manual does not pay enough attention to the development of universal examples of architectural and planning solutions; 2) there are no recommendations for providing transformative spaces with structures and furniture; 3) there is no emphasis on the need to implement the principles of universal design and barrier-free library spaces; 4) there are no recommendations for improving the insulation of the premises and the lighting design of individual spaces. A plan of alternative measures that need to be worked out to ensure the rapid transformation of libraries is proposed. An effective methodology should be based on the principles of universality of spaces and combinatorics of room equipment, as well as be flexible and able to scale both quantitatively and qualitatively.

Keywords: library space; public library; post-Soviet cities; pilot project; pilot project.